

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan de leden van
het Kwaliteitsteam Renovatie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Atelier Rijksbouwmeester

Korte Voorhout 7
Postbus 16169
2500 BD Den Haag

Contactpersoon
10.2.e Wob

@rijksoverheid.nl

Datum
10 maart 2021

verslag

Bijeenkomst Kwaliteitsteam

Vergaderdatum en -tijd 10 maart 2021, 9:00 – 12:00 uur
Vergaderplaats Webex (digitaal)

Aanwezig Kwaliteitsteam

Floris Alkemade (Rijksbouwmeester), Marc Unger (RVB), 10.2.e Wob (duurzaamheid), 10.2.e Wob (stedenbouw), 10.2.e Wob (erfgoed), 10.2.e Wob (politieke geschiedenis), 10.2.e Wob (ARBM, secretaris)

Architecten

Pi de Bruijn (Architekten Cie), Eric van Noord (Architekten Cie), Sylvia Karres (Karres en Brands), 10.2.e Wob (Karres en Brands), Ramon Rugl (Arcadis), 10.2.e Wob (Arup), 10.2.e Wob (Arup)

Toehoorders

10.2.e Wob (Tweede Kamer), 10.2.e Wob (RVB), 10.2.e Wob (RVB), 10.2.e Wob (RVB), 10.2.e Wob (RVB), 10.2.e Wob (RVB), 10.2.e Wob (ARBM), 10.2.e Wob (ARMB)

Opening en welkom

Floris opent de vergadering. Het verslag van de bijeenkomst van het Kwaliteitsteam van 20 januari jl. is door de leden goedgekeurd en wordt formeel vastgesteld.

Ontwerp parkeergarage en aanpassingen op het Plein

10.1.b Wob

[Redacted content]

10.1.b Wob

[Redacted content]

Hergebruik van bestaande bouwkundige elementen op het Plein

Ten behoeve van ventilatie 10.1.b Wob wordt op twee punten lucht toegevoerd en op één punt lucht afgeblazen. 10.1.b Wob

Het bestaande trappenhuis met lift tegenover Koloniën is 10.1.b Wob niet meer noodzakelijk in de huidige functie. 10.1.b Wob

Het exterieur – natuurstenen plint en stalen puien – van het bestaande trappenhuis tegenover Koloniën blijft ongewijzigd en wordt gereinigd. Binnenin dit gebouw zullen de trappen en de liftkern gesloopt worden. De liftkern wordt vervangen door een centrale bouwkundige schacht om lucht bovendaks uit te blazen. De bovenrand van de puien wordt voorzien van een rooster dat bestaat uit blauwe lamellen.

Hijsluik

Het bouwkundig element op het Plein naast het trappenhuis heeft geen functie en wordt in het ontwerp daarom verwijderd. 10.1.b Wob

Reactie Kwaliteitsteam:

- Dank voor de presentatie. Er zijn een aantal bouwkundige elementen op het Plein die geen duidelijke functie meer hebben. Het Kwaliteitsteam benadrukt dat het voor de kwaliteit van de buitenruimte goed zou zijn om zoveel mogelijk bestaande elementen weg te halen.
- Gevraagd wordt in hoeverre 10.1.b Wob impact heeft op de bestaande bomen die op het Plein staan. Er wordt geantwoord dat het de bedoeling is om de werkzaamheden uitsluitend plaats te laten vinden via de hellingbaan 10.1.b Wob Er worden vooralsnog geen bomen gerooid of weggehaald.
- 10.1.b Wob
- 10.1.b Wob
- 10.1.b Wob

- Het is van belang dat de ontwerpers beseffen dat dit soort ingrepen maar eens in de 30 jaar worden gedaan. Het Kwaliteitsteam vraagt de architecten daarom om nog eens goed te kijken of het aantal elementen op het Plein verminderd kan worden.
Advies: Onderzoek of het aantal elementen op het Plein verminderd kan worden. Zou de uitblaas van ventilatielucht bijvoorbeeld langs de hellingbaan georganiseerd kunnen worden, zodat het bestaande gebouwtje tegenover Koloniën kan verdwijnen? De architecten kunnen hun esthetische verantwoordelijkheid nog verder maximaliseren.

10.1.b Wob

10.1.b Wob

Verwarming en koeling

De verwarming en koeling wordt geleverd door een aansluiting op de stadsverwarming en WKO-bronnen, 10.1.b Wob

Er wordt rekening gehouden met de mogelijke aanleg van een warmtenet.

Technische ruimte

10.1.b Wob

Distributie

10.1.b Wob

De tunnels bevinden zich ongeveer 6 meter onder het maaiveld. Er is getracht om de plekken voor boringen zo te positioneren dat ze geen effect hebben op de bestaande bomen en zoveel mogelijk rekening houden met mogelijke archeologische vindplaatsen. Er is ook getracht te voorkomen dat de boringen door, onder of net langs gebouwen heen moeten. Dit gebeurt alleen bij bouwdeel N en C. Om verzakkingen te voorkomen, zullen er ter plaatse van Koloniën, bouwdeel N en de Grenadierspoort 'compensation grouting' plaatsvinden. Dit betreft versterkingsmaatregelen

van de grond om eventuele verzakkingen uit te sluiten. De putten die nodig zijn voor het realiseren van de boring, zullen weer dichtgegooid worden na aanleg.

10.1.b Wob

Reactie Kwaliteitsteam:

- Dank voor de presentatie **10.1.b Wob**
[redacted] Afstemming over de materialisering en detaillering met Karres en Brands is hier essentieel.
- Het Kwaliteitsteam vraagt zich af of het volume aan nieuwe kabels en leidingen dat in de grond gaat, gelijk is aan het bestaande volume kabels en leidingen dat zich al in de ondergrond bevindt. Er wordt geantwoord dat er nog een aantal leidingen zijn die niet vervangen zullen worden. Het gaat bijvoorbeeld om kabels en leidingen van gemeente Den Haag voor stadsverwarming of riolering.
- De leden zijn benieuwd of de restwarmte **10.1.b Wob** [redacted] kan worden opgevangen en door middel van een warmtewisselaar in de WKO kan worden opgeslagen.
- Het Kwaliteitsteam benadrukt dat de rookgasafvoer **10.1.b Wob** een heftige ingreep is omdat daar enorme rookgaskanalen voor nodig zijn. Er wordt gevraagd of de aggregaten in plaats van diesel gebruik zouden kunnen maken van schoner gas of batterijtechniek. Het is van belang om vooruit te kijken naar de toekomst en in te spelen op nieuwe ontwikkelingen.
Advies: Onderzoek of **10.1.b Wob** gebruik kunnen maken van schoner gas in plaats van diesel. Indien er gekozen wordt voor een schonere oplossing zoals bijvoorbeeld een grote batterij, hoeft de rookgasafvoer niet helemaal naar **10.1.b Wob** [redacted] gevoerd te worden. Kortom: als de bron duurzamer wordt, wordt de luchtafvoer schoner en zal de ruimtelijke impact op het Binnenhof complex kleiner zijn.
- De gepresenteerde oplossing voor de rookgasafvoer komt voort uit de eis van de Tweede Kamer **10.1.b Wob** [redacted] De leden van het Kwaliteitsteam vragen zich af in hoeverre de Tweede Kamer dit als noodzakelijk ziet voor alle bedrijfsprocessen, ^{10.1.b Wob} [redacted]
- Onderzoek of de lekwateropslag ook ingezet zou kunnen worden voor hemelwateropvang.
- De architect laat zien dat de gegraven tunnels afgesloten worden nadat de leidingen zijn aangelegd. **10.1.b Wob** [redacted]
- Het Kwaliteitsteam benadrukt dat goed overleg met het Mauritshuis van belang is. De collectie van het Mauritshuis is gevoelig voor de trillingen die veroorzaakt worden tijdens de verbouwing. Het RCE heeft een expert op het gebied van trillingen die hierover zou kunnen meedenken.

- Gevraagd wordt of er is nagedacht over de mogelijkheid om afval ondergronds af te zuigen. Dit is een low-tech oplossing **10.1.b Wob**
In Almere is een vergelijkbare ingreep gedaan.

Ontwerp publieksentree Tweede Kamer

De ontwerpers presenteren 3 varianten voor een nieuwe publieksentree van de Tweede Kamer. Ze geven aan dat de situering van de publieksentree op de Hofplaats vraagt om een herinterpretatie van de betekenis van deze pleinruimte. Het kan gezien worden als een kans om het plein te activeren en te verlevendigen voor de stad.

- Variant A: de Schelp
In de eerste variant ligt de entree aan een verdiept plein dat een diameter van 20 meter heeft. Het plein is via een luie trap te bereiken. De rand van de kuil wordt vormgegeven door zittreden, waardoor het hoogteverschil wordt verzacht en er veel personen kunnen zitten rondom de verdiepte ruimte. Het ontwerp voor de entree gaat door haar vorm een dialoog aan met de bovenliggende Plenaire Zaal. De route en de rondgang bieden de kans voor het creëren van een voorprogramma of tentoonstellingsruimte. Het idee is dat zowel het boven- als het lagergelegen plein openbaar toegankelijk worden. De liften zijn aan de zijkant van het plein gesitueerd en staan los van de verdiepte kuil. Op de Hofplaats ontstaat ruimte om groen aan te leggen.
- Variant B: de Spiegelvijver
Het tweede voorstel is om een entree te maken die zich in een grote spiegelvijver op de Hofplaats bevindt. Bezoekers worden via een snede in de vijver door middel van trappen naar een welkomgebied geleid. Van hieruit betreedt men de scanruimte. De looprichting van de trap is richting de Plenaire Zaal gesitueerd, waardoor een visuele connectie gemaakt wordt tussen de toegangsroute en het parlamentsgebouw. De spiegelvijver kan gezien worden als focuspunt in de pleinruimte en vormt samen met de boomgroepen de gelegenheid voor samenkomst en verblijf. In de rand van de vijver zou de grondwettekst geïntegreerd kunnen worden.
- Variant C: het Entreetheater
Bij de derde optie is het idee om van de Hofplaats en publieksentree één pleinruimte te maken, waarmee de entree naar de Tweede Kamer een publieke plek wordt. De architect gebruikt als referentie het Piazza del Campo in Siena. Bezoekers worden via een hellende trap in de Hofplaats naar een verlaagd plein geleid dat toegang geeft tot een entreehal. Delen van de trappen worden vormgegeven als zitelementen, waarmee het plein en de entree samensmelten tot een verblijfsplek. De liftschacht steekt als een vrijstaand architectonisch element boven het maaiveld uit en vormt de beëindiging van de historische as van het Spui. Bij deze ingreep staat de grootte van het gebaar op gespannen voet met beschikbare ruimte. De ontwerpers geven aan dat het plein voor een belangrijk deel wordt ingenomen door de ingreep.

Reactie Kwaliteitsteam:

- Complimenten voor de duidelijke presentatie. Het is goed dat de verschillende varianten voor de publieksentree op een gelijkwaardige manier zijn uitgewerkt.
- De schelp-variant heeft de voorkeur van de meeste leden. Dit is een model waarin zowel de publieksentree van de Tweede Kamer als de pleinruimte van de Hofplaats het beste tot hun recht komen. De entree is daarnaast op een logische manier gepositioneerd ten opzichte van het Spui. Het open karakter en het vele licht in het ontwerp compenseert voor het feit dat bezoekers het gebouw via een ondergrondse entree binnengaan.
 - Het is een interessant idee om aan het verdiepte plein een tentoonstellingsruimte te situeren. De programmering van die ruimte is essentieel voor de beleving van het verdiepte plein. Het Kwaliteitsteam benadrukt dat het van belang is dat het verdiepte plein 24/7 publiekstoegankelijk is. De leden adviseren om ook na te denken over het ontwerp, indien de verdiepte toegang nachts afgesloten dient te worden.
 - Het liftblok dient verder uitgewerkt te worden. Het is hierbij van belang om de lift als een gelijkwaardige route te zien ten opzichte van de trap. Iedere bezoeker heeft recht op een waardige entree.
Advies: Ontwerp verder aan de positionering en vormgeving van het liftblok. Zie de lift als een gelijkwaardig onderdeel van de publieksentree.
 - Het Kwaliteitsteam benadrukt dat een verdiept plein een uitdaging is op het gebied van onderhoud en waterbeheer. Gevraagd wordt in hoeverre de ontwerpers hierover nagedacht hebben. Het Kwaliteitsteam vraagt zich daarnaast af hoe het verdiepte plein eruitziet in de avond of nacht.
Advies: Onderzoek of de vragen met betrekking tot praktische zaken zoals beheer, onderhoud en toegankelijkheid in het ontwerp kunnen worden opgelost.
 - Opgemerkt wordt dat de maat van de trap beperkt lijkt. Kan een mensenmassa op een goede manier naar beneden en boven worden geleid in dit model? Het Kwaliteitsteam vraagt hier aandacht voor.
 - De leden benadrukken dat er meer aandacht besteed moet worden aan het ontwerp voor het maaiveld. De aandacht van de ontwerpers lijkt nu met name naar het verdiepte plein en de ondergrondse entreehal te zijn gegaan. Nodig is het herijken van de pleinruimte op maaiveldniveau. Vragen hierbij zijn: heeft de schelp de perfecte maat? En de perfecte positie? Is het een logisch geheel?
Advies: Ontwerp verder aan het maaiveld. Om tot een overtuigend ontwerp te komen, is juist de uitwerking van het maaiveld van belang. Is het voor bezoekers duidelijk waar men naar beneden gaat? Vormt het ontwerp een logisch geheel? Het is van belang om uit te zoomen en te kijken naar de stedenbouw en de leesbaarheid van de voorgestelde ingrepen.
 - Het is een prachtig voorstel om een boom te plaatsen bij de ruimte voor de Hofpoort. De leden geven aan dat het goed zou zijn als dit waargemaakt kan worden. Wel is het van belang om te onderzoeken of de

hoek richting de Hofpoort levendig gemaakt kan worden. En hoe de restanten van de Spui poort ingepast kunnen worden.

- Het Kwaliteitsteam vindt de spiegelvijver in de getoonde bewerking een minder aantrekkelijk model. Het ontwerp voor de vijver vraagt om een soort eenvoud en perfectie. Door de toevoeging van een toegang en trap in de vijver is het voorstel niet overtuigend.
- Het ontwerp van de entreehal-variant komt formalistisch en geforceerd over. De verwijzing naar het plein is Siena klopt niet. De pleinruimte van de Hofplaats heeft een te kleine maat om tot een overtuigende uitwerking van dit ontwerp te komen.
- Het Kwaliteitsteam geeft aan meer te willen weten over de ideeën van de ontwerpers over cultuurhistorische context waarbinnen hier gewerkt wordt. Hoe verhouden de nieuwe voorstellen voor de publieksentree zich bijvoorbeeld tot de Hofpoort? Het is van belang dat de beleefbaarheid van de bestaande monumenten wordt vergroot. Dit vraagt om een verdere uitwerking.
- Het Kwaliteitsteam is benieuwd naar een kostenvergelijking tussen de drie voorgestelde varianten voor de publieksentree van de Tweede Kamer.

Mededelingen en afsluiting

De volgende bijeenkomst van het Kwaliteitsteam vindt plaats op woensdag 14 april van 9:00-12:00 uur.